

Dr. sc. Duško Kečkemet
Prof. emeritus Sveučilišta u Splitu
Split

MARMONTOV I MAZZOLIJEV PLAN ZGRADA NA SPLITSKOJ OBALI

Izveštava se o planu francuskog vojnog zapovjednika Dalmacije maršala Marmonta i guvernera Dalmacije Dandola da se 1807. na produženoj i proširenoj splitskoj obali podignu zgrade u klasicističkome stilu, kao ravnoteža pročelju Dioklecijanove palače, po projektima arhitekta Mazzolija, što je tek djelomično ostvareno.

Ključne riječi: Basilio Mazzoli; Auguste de Marmont; splitska obala; klasicistička arhitektura

Kratkotrajna francuska vladavina Dalmacijom 1806. do 1811. ostavila je vidljivog i plodnog traga na mnogim područjima u pokrajini, a posebno u Splitu, kojemu je vojni zapovjednik Dalmacije, general, kasnije maršal, August Frédéric Louis Vièsse de Marmont (1774.-1852.) posvetio osobitu pažnju. Marmont je bio upravo zaljubljen u Split, želeći ga razviti i dotjerati, iako je Zadar bio glavni grad Dalmacije, a ne Split. U tome su mu djelatno pomagali guverner Dalmacije Vicko Dandolo i arhitekt Basilio Mazzoli. Dandolo je pridonio ostvarivanju Marmontovih socijalnih, privrednih i urbanističkih zamisli u unapređenju i asanaciji Splita, naročito u rješavanju pitanja vlasništva zgrada i terena na području izgradnje nove obale, a Mazzoli u projektiranju novih zgrada na toj obali.

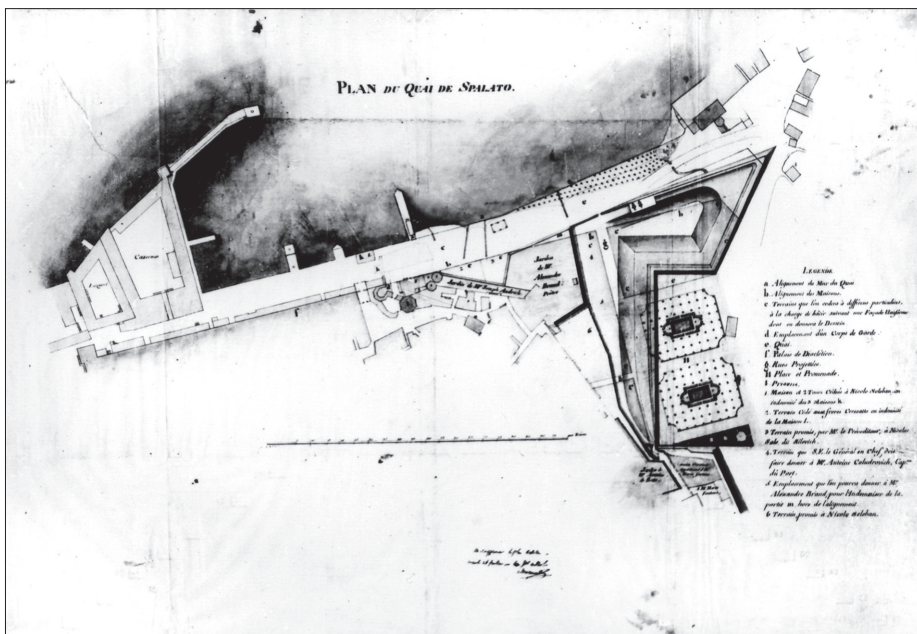
Istaknutu djelatnost u Splitu započeo je Marmont odmah po dolasku u ovaj grad, upoznavši se ranije s tada u Europi oglašenom i hvaljenom Dioklecijanovom palačom, osobito djelima Fischera von Erlacha, Roberta Adama i francuskog putopisca Josepha Lavalléea i Louisa Françoisa Cassasa. Spomenimo usput da je kulturnog maršala Marmonta na ratnim pohodima pratila obimna njegova knjižnica.

Međutim, general je Marmont, kasniji maršal, ipak bio prvenstveno vojni zapovjednik francuske Dalmacije, kasnije Ilirskih provincija, pa je prvi njegov

pothvat i u Splitu imao uglavnom strateški značaj, ali ga je on pretvorio u kulturni i urbanistički za napredak toga tada malenog grada.

Splitska je obala stoljećima, čak i u doba vrlo razvijene karavanske i brodske trgovine između Turaka i Mlečana, zauzimala tek maleni sjeveroistočni kut velike, ali nevremenu otvorene luke. S istočne strane te nevelike operativne obale bio je prostrani lazaret, a sa zapadne također veliki kaštel, što su ga Mlečani sagradili oko 1440. za svoju sigurnost u gradu. Jadranom su tada plovili engleski i ruski neprijateljski ratni brodovi, pa se Marmont bojao da bi oni mogli s morske strane zauzeti taj kaštel i utvrditi se u njemu. Stoga ga je odlučio srušiti. Porušio je njegov južni dio, na samoj obali, i tako ga onesposobio.

Ali nakon vojnog djelatnika nastupio je Marmont kao kulturni djelatnik. Rušenjem prostranog kaštela oslobodio je taj dio splitske luke i odlučio ga produžiti prema zapadu. Sam Marmont u svojim *Memoarima* piše o tome: „Pošto otvorih utvrđenja primorskih gradova smještenih van dobrog sistema obrane, iskoristih ove radove za njihovo uljepšanje. Tako je Split, mjesto kojega starine najbolje govore o rimskoj veličini, dobio u luci veličanstvenu obalu dugu više stotina hvati i lijepi perivoj.“¹

Slika 1. Marmontov i Mazzolijev plan produženja splitske obale, 1807.

¹ A. F. L. Viessé de Marmont, *Memoari* (Priredio F. Baras), Split 1984., str. 7.

Dio splitske obale od mletačkog kaštela do samostana Sv. Frane i ribarske lučice Matejuške bio je tek zapušteno žalo s nečistim pogonima, poput klaonice, tangarije, potoka sumporne vode, pa i gradskog otpada.

Marmont je naredio nasipanje tog zapadnog dijela splitskog zaljeva, ujedno proširenje i izgradnju same produžene i proširene obale.

Daljnji Marmontov plan bio je izgradnja i urbanističko dotjerivanje toga novog dijela obale.

O istaknutom djelovanju generala Marmonta i njegova suradnika providura Dandola u Splitu opširnije sam pisao.² U ovom napisu usredotočio bih se na projektiranje zgrada na tom novom dijelu obale, što ga je provodio zajedno s arhitektom Mazzolijem, uz administrativnu pomoć guvernera Dandola.

Istaknuta Marmontova zamisao oduševljenog klasicističkog ljubitelja antičke umjetnosti, posebno graditeljstva, potaknutog istaknutim splitskim antičkim građevnim spomenikom, palačom cara Dioklecijana, bila je izgradnja doličnih kuća na tom novom, produženom dijelu obale, stoljećima tradicionalne splitske rive. Pri tome je morao riješiti dva problema: nadoknadu terena i zgrada tadašnjim njihovim vlasnicima na tom položaju i projektiranje novih zgrada u suvremenom klasicističkom duhu, a u sukladnosti s obližnjim pročeljem Dioklecijanove palače.

Dosljedno građanskim pravima zajamčenima tečevinama Francuske revolucije, Marmont nije ni htio ni mogao tek nacionalizirati stare sporne zgrade (zapravo uglavnom tek kućerke i prizemnice) na zemljištu namijenjenom novogradnjama, nego je njihovim vlasnicima – sporazumno – davao u posjed dijelove novih obalnih zemljišta, da na njima grade nove kuće, ili ih na drugi način obeštećivao, u vezi s čime su se vodili dugotrajni dogovori, pa i prepirke. Za taj je kritični posao zadužio sposobnog guvernera Dandola.

Među spisima francuske uprave u Povijesnom arhivu u Zadru nalazi se i Marmontovo pismo Dandolu 27. srpnja 1807.: „Gospodine generalni providure, naredio sam u Splitu rušenja što imaju svrhu zdravo stanje grada i njegovo uljepšanje. Naložio sam da se izradi projekt što Vam ga šaljem; on navodi naknade dužne privatnicima koji su oštećeni i ustanovljava dobar sustav uljepšavanja u budućnosti. Molim Vas da jednom odlukom namijenite naknade i da kao temelj u budućim prilikama koristite upute ovoga plana (projekta) s obvezom da se gradi prema nacrtima pročelja koji su priloženi... Marmont“³

² Duško Kečkemet, „Marmontov plan izgradnje splitske obale“ u: *Adrias*, 4-5, Split 1993-1994., str. 147-166, Isti: *Maršal Marmont i Split*, Split 2006., str. 85-161.

³ Povijesni arhiv Zadar. Spisi Generalnog providurstva 1807., tit. 10, r. 20, 4475, n. br. 1002.

Projekti zgrada namijenjenih novoj splitskoj obali što ih Marmont spominje i šalje Dandolu nacrti su Basilija Mazzolija (1776-1820), mladog arhitekta iz Rima, zadojenog suvremenim klasicizmom što ga je ponio iz rimske Akademije Sv. Luke, a zatim proučavajući antičke spomenike na Siciliji. Na preporuku kipara Antonija Canove pozvan je 1807. da na novoosnovanom francuskom liceju u Zadru predaje crtanje i arhitekturu, što je obavljao od školske godine 1808/9. do početka 1811/12., a zatim je 1812. predavao u Akademiji Sv. Luke u Rimu arhitekturu i ornamentiku. Istaknuo se kao jedan od najcjenjenijih arhitekata u papinskoj državi. Umro je mlad u Rimu 1820., ostavivši za sobom više projekata nego izvedenih građevina. Na zadarskom je liceju bio profesor splitskom arhitektu i konzervatoru Vicku Andriću i zadarskome Petru Pekoti, a Andriću i na rimskoj Akademiji, zadojivši ih obojicu klasicističkim duhom.

Mazzoli je autor nacrtu za zadarski licej i konvikt i za slavoluk Napoleonu u Zadru.

Arhivski podaci o građevnoj djelatnosti arhitekta Mazzolija i njegovi projekti splitske obale i građevina na njoj nalaze se u Povijesnom arhivu u Zadru, u arhivu Arheološkog muzeja u Splitu, u arhivu konzervatora Vicka Andrića u Zavodu za zaštitu spomenika u Splitu i u osobnom Andrićevom arhivu u Muzeju grada Splita.⁴

Arhitekt Mazzoli navodi se u većem broju arhivske građe toga doba kao autor projekata splitske rive, kako nacrtu nove obale, tako i zgrada koje su se na njoj morale podići.

Svojoj molbi za profesora na zadarskom liceju 1809., sa zvanjem „pomoćnika glavnog inženjera za Dalmaciju“ (Franje Zavorea) priložio je, između planova za zadarske građevine, i „dva nacrtu koja će se izvesti na splitskoj obali“.⁵

Mazzolijev plan stare i nove splitske obale, iz 1807. godine, nalazi se u zadarskom Povijesnom arhivu.⁶

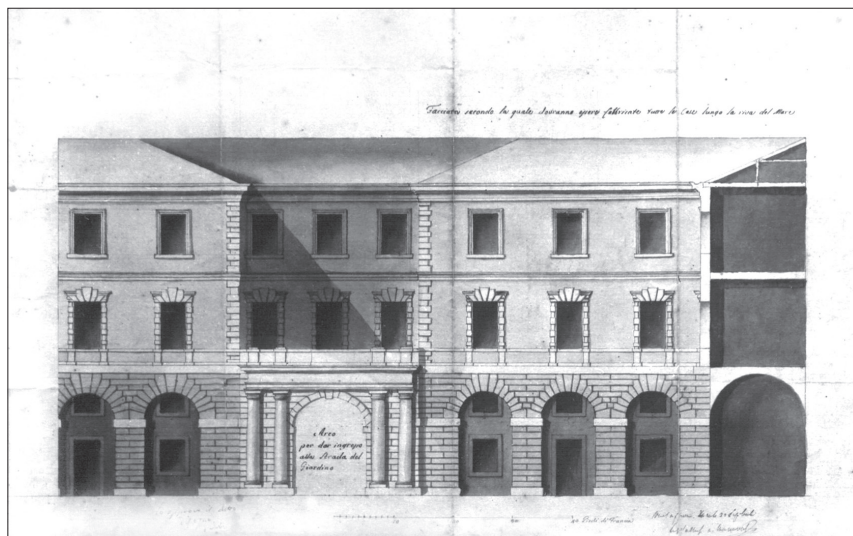
Dragocjen nam je Mazzolijev projekt, crtež tušem, zgrada na novoj splitskoj obali iz 1807., nekada u obitelji Koludrović, a danas u Muzeju grada Splita, s natpisom: *Facciata secondo la quale dovranno essere fabbricate tutte le Case lungo la riva del Mare*. To je jedan od planova danih graditeljima novih kuća na obali, kao obveza kako moraju graditi.

Zgrade bi imale dva kata i prizemlje s naglašenim lukovima građenima od kamena te s vratima prizemnih prostorija i manjim prozorima polukata. Istaknu-

⁴ Stanko Piplović, „Djelovanje arhitekta B. Mazzolija u Dalmaciji“ u: *Peristil* br. 20, Zagreb 1977., str. 99-102, Isti, „Još nešto o radu Mazzolija u Dalmaciji“ u: *Peristil* br. 24, Zagreb 1981., str. 137-140, Marija Stagličić, „Rimski arhitekt Basilio Mazzoli – profesor na zadarskom sveučilištu“ u: *Zadarska revija*, Zadar 1987., br. 1-2, str. 103-106, Duško Kečkemet, *Vicko Andrić arhitekt i konzervator 1793-1866*, Split 1993., Isti, „Marmontov plan...“, Isti, *Maršal Marmont i Split...*

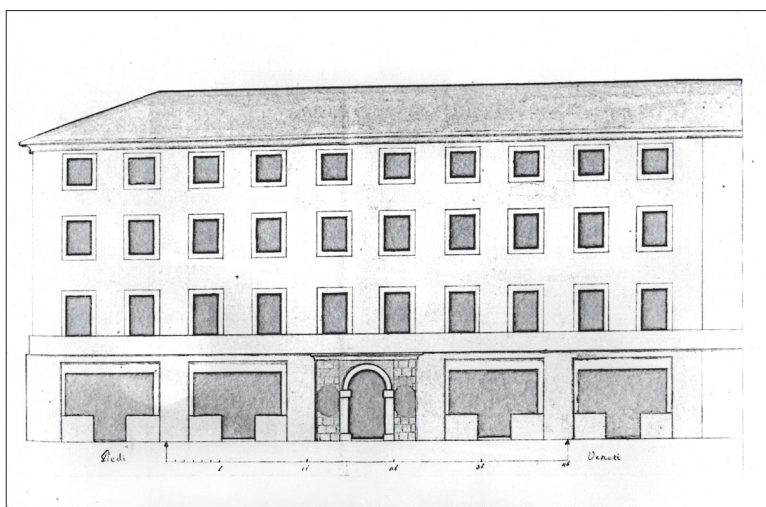
⁵ Povijesni arhiv, Zadar, nav. 1809, t. IV, r. 4.

⁶ Isto, 1807, t. X, R 20, No 3349.

Slika 2. Prvotni Mazzolijev nacrt dijela novogradnja na novoj splitskoj obali, 1807.

ti klasicistički građevni element je luk, s asocijacijom slavoluka, s četiri antička stupa i arhitravom nad njima. Taj je luk ujedno prolaz u novooblikovanu ulicu (danas Marmontovu ulicu). Pročelja predviđenih zgrada, uglavnom stambenih, sastoje se od isturenih i uvučenih zidnih ploha. Prozori prvoga kata također su dekorativno obrubljeni kamenom.

Slika 3. Reducirani Mazzolijev nacrt gradnji na novoj splitskoj obali, 1807.

Mazzolijev niz projektiranih zgrada na novoj splitskoj obali skladno je oblikovan, s istaknutim građevnim dekorativnim elementima. „Slavoluk“ kao ulaz u novu planiranu ulicu ističe klasicistički stil, dok sva pročelja odišu reprezentativnim, ali ujedno i skladnim obilježjem, karakterističnim za arhitekturu klasicizma. Smireni ritam pročelja i prozora gornjih dvaju katova očito asocira dekorativni, ali također smireni ritam pročelja i prozora kriptoportika Dioklecijanove palače prema istoku.

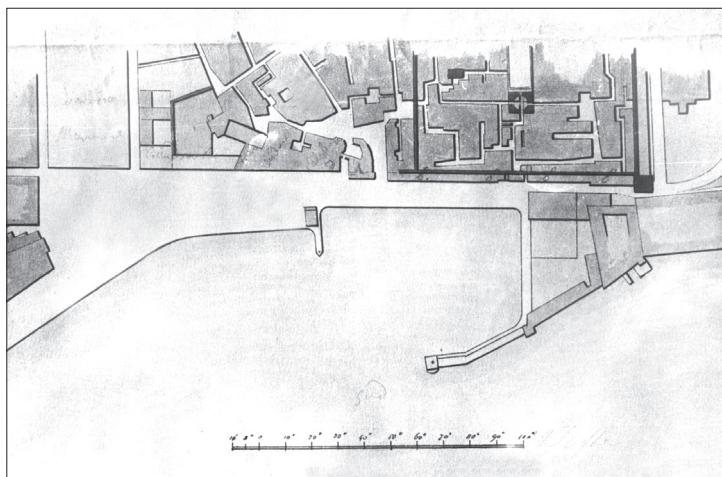
Očita je namjera bila da niz zgrada na novom dijelu splitske obale bude u skladu s pročeljem Dioklecijanove palače, kako dužinom, visinom i ritmom otvora, tako i „ulazom“ u novu ulicu. Klasicističko vrednovanje i poštivanje antičke Dioklecijanove palače i uzor suvremene arhitekture u onoj klasičnoj očiti su u nastojanjima i maršala Marmonta i arhitekta Mazzolija.

Međutim, ni Marmont ni Mazzoli nisu imali sreću da im se ostvari plan, koji bi čitavoj splitskoj obali, s dva sukladna pročelna krila, jednake dužine i visine i stilskom usklađenošću, s ostatkom kaštela među njima, pružio skladnu cjelovitost.

Splitskim vlasnicima zemljišta i srušenih zgrada na tome području nije bilo stalo ni do reprezentacije novogradnji, ni do njihove usklađenosti sa susjednom antičkom palačom, već do što većeg korištenog prostora, poslovnog u prizemlju, a stambenog na katovima. Oni su se prvo nastojali osloboditi stanovitih ukrasnih građevnih elemenata, poput kamenih okvira lukova i prozora, kao i planiranog „slavoluka“ prema novoj ulici. Uslijedile su njihove predstavke i žalbe guverneru Dandolu, arhitektu Mazzoliju, pa i samom Marmontu. Mazzoli je bio prisiljen da već iduće, 1808. godine pojednostavi svoj projekt i da pročelja novih zgrada projektira tek sa stereotipnim uobičajenim otvorima prizemnih vrata i prozorima na tri gornja kata – na jednom projektu čak i sa četiri kata, jer su vlasnici nastojali dobiti što više stambenog prostora za vlastito korištenje i iznajmljivanje.

Na nekoliko naknadnih Mazzolijevih planova novi niz zgrada na toj obali gubi svaki imalo reprezentativni izgled i svodi se na ostale, tada uobičajene gradske stambene zgrade sa skladištima ili dućanima u prizemlju. Dva Mazzolijeva tako osiromašena projekta nalaze se u Zavodu za zaštitu spomenika u Splitu, a jedan u Muzeju grada Splita, oba iz godine 1808. I sami su maršal Marmont i guverner Dandolo, pod pritiskom javnosti, odobrili i potpisali nove Mazzolijeve stilski osiromašene planove.

Odlaskom Francuza i nastupom austrijske uprave godine 1813. oslobodili su se graditelji novih zgrada na obali svake ranije obveze, pa su tek neki gradili prema reduciranim Mazzolijevim planovima, a neki se nisu ni njih pridržavali. Degradaciju osnovne prvotne klasicističke zamisli, sukladnosti volumena i izgleda tog niza zgrada s pročeljem susjedne Dioklecijanove palače predstavljala je vid-

Slika 4. Plan izgrađenih kuća i parka na novoj splitskoj obali, 1830.

na podjela pojedinih zgrada toga sklopa međusobno, pa je time narušena ranije predviđena jedinstvena cjelovitost zapadnog niza zgrada na novoj obali.

Takav građevni sklop ipak je sve do početka dvadesetog stoljeća svojom dužinom i ujednačenom visinom gabarita barem donekle predstavljao cjeloviti sklop i, barem u volumenu, protutežu pročelju Dioklecijanove palače na koje se nastavljao. Ali dogradnja četvrtog kata *Prve dalmatinske pučke banke*, a naročito gradnja monumentalne i secesijskim stilom naglašene četverokatnice *Jadranske*

Slika 5. Izgrađene kuće na novoj splitskoj obali, 1860.

banke, potpuno su poremetile početni predviđeni skladni odnos pročelja toga građevnog niza u odnosu na pročelje Dioklecijanove palače. Usto je nova palača *Jadranske banke* – inače u suvremenom stilu istaknute građevine – zakrila pogled na preostali dio mletačkog kaštela, koji je bio poput nekakve spone između pročelja careve palače i predviđenoga novog bloka zapadnih zgrada. Uostalom, i samo je pročelje Dioklecijanove palače dogradnjama katova zgrada unutar Palače izgubilo svoj raniji skladni izgled.

Tako je jedna zanimljiva i vrijedna zamisao klasičnim duhom zadojenog maršala Marmonta i klasicističkog arhitekta Mazzolija neslavno propala djelatnošću samih splitskih građana.

Možda će naši nasljednici jednom u budućnosti sniziti gornje katove bankovnih zgrada na zapadnom dijelu, kao i gornje dograđene katove zgrada nad pročeljem Dioklecijanove palače, pa će se željeni sklad istočnog i zapadnog pročelja splitske obale barem donekle postići.

Slika 6. Zgrada nekadašnje Narodne čitaonice, 1980.

Summary

MARMONT'S AND MAZZOLI'S BUILDING PLAN IN THE HARBOUR OF SPLIT

During the brief period of French government, after 1807, the Dalmatia's military commander, general and subsequently marshal, Auguste Frédéric Louis Vièsse de Marmont, and civil governor, Vincenzo Dandolo, contributed to the planning and development of Split.

Following the demolition of the Venetian fortress at the Split harbour, Marmont extended the harbour westward, providing for a number of new buildings to be built after the project of the Roman architect, Basilio Mazzoli, designed by mutual agreement and in the Neoclassical style, which were supposed to be in harmony with the façade of the nearby Palace of the Roman Emperor Diocletian. The design of the Marmont's and Mazzoli's neoclassical idea is enclosed.

However, personal practical interests of the new buildings' owners, especially following the end of the French government in 1811, did not follow the designs but resulted in the building of haphazard and aesthetically uninteresting buildings, thus destroying the Marmont's idea of neoclassical buildings that were to be in spatial harmony with the Diocletian's Palace façade.

Keywords: Basilio Mazzoli; Auguste de Marmont; coast of Split; Neoclassical architecture

